

Lubomír MACHALA

VULGARISMUS JAKO LASER (NAD TVORBOU LADISLAVA ŠERÉHO)

**The Vulgarism As a Laser
(About Ladislav Šerý's Prose)**

Abstract: The article deals with the work of the Czech essayist and prose writer Ladislav Šerý (born 1958) who, remaining under the influence of the French literary tradition, criticizes the contemporary Euro-Atlantic consumer civilization and its form as the dominating one in the Czech society after 1989. It is a shrewd and comprehensive critique of the scientific (predominantly philosophical and sociological) discourse, in which he realizes the existence of plebeian speech full of vulgarisms. A confrontation of the author's texts that contain vulgarisms (*The First Book ...*, *Laser Romance 1* and *Laser Romance 2*), with those in which they are not used (*Laser Romance 3*), proves that Ladislav Šerý's vulgarisms work as a laser: they make the achievement more effective, enhance the impressiveness of the literary testimony, make it more accurate and convincing.

Keywords: Ladislav Šerý, prose, vulgarism, criticism of Euro-Atlantic civilization

Contact: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra bohemistiky, lubomir.machala@upol.cz, ORCID: 0000-0003-2227-7070

Doc. PhDr. Ladislav Šerý narozený 28. 5. 1958 ve Šternberku vystudoval francouzštinu a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a svá studia mj. dlouhodobě zúročuje při překládání děl francouzských autorů (např. Antonina Artauda, George Bataille, Alberta Camuse, Françoise Lyotarda ad.)¹. Intenzivní a četné kontakty s francouzskou kulturou i literaturou se

¹ Šerého profesní životopis je velmi pestrý a autor z něj nepochybně čerpal nejrůznější podněty. Od roku 1986 pracoval jako topič v pražských činžovních domech. V roce 1990 se

také projevují ve vlastní tvorbě Ladislava Šerého. Například zřetelný vliv francouzské esejistické tradice lze identifikovat už v jeho knižním debutu z roku 1997. Ale byť se název dotyčného souboru esejů délkou a opisným pojetím hlásí k humanistickým či renesančním traktátům, tak samotné znění titulu „První knížka o tom, že řád je chaos a že potřebujem světlo a nedovedem žít ve tmě a že každému obsahu se vnutí nějaká forma a že moc je všude a nikde a že i ta blbá svoboda je jenom jako a že ještě nenastala ta pravá dekolonizace a že i to umění je jeden velkej mýtus“ jasně signalizuje, že Šerý se rozhodl ve svých textech vycházet hlavně z napětí mezi tzv. vysokým, filozofickým obsahem a plebejskou dikcí, neberoucí ohledy na funkčně-stylové či ortografické normy a předpoklady. Ovšem autor neprovokuje pouze v jazykové a stylistické rovině, jeho názory vyznívají velmi kriticky vůči západní (konzumní) civilizaci, jejímu sociálnímu a politickému uspořádání, vůči jejím ideologickým, náboženským, filozofickým systémům, vůči jejím petrifikovaným kulturním hodnotám a principům. Tyto úvahy přitom nelze odmítnout jako primitivní, mermomocí destruktivní či neerudované a jejich důsledná deziluzivnost staví případného oponenta do velmi ošemetné a obtížné pozice.

Minimální ohlas *První knížky...* Šerého od dráždivě pojaté myslitelské rozpravy neodradil. Ba naopak, autor ji ještě vystupňoval, a to konkrétně v nevelké knížce vydané s titulem *Laserová romance* v roce 2005². Její provokující obsah tentokrát předznamenával, byť poněkud mystifikačně, obraz umístěný na obálce. Šlo totiž o *Vznik světa* od jednoho z původců realistického umění a čelního představitele Pařížské komuny Gustava Courbeta.

Nemilosrdně kritický a demystifikační obsah autorovy výpovědi se v *Laserové romanci* ve srovnání s *První knížkou...* nezměnil, ba spíše, jak už výše naznačeno, došlo k jeho intenzifikaci. Šerý se však tentokrát rozhodl pro odlišnou formu. Svou druhou knihu totiž složil z nerozsáhlých očíslovaných textových úseků (jakési svérázné obdoby biblických veršů) obsahujících repliky z neko-

stal odborným pracovníkem Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV v Praze, od roku 1992 přednášel moderní francouzskou literaturu na FF UK. V letech 2002–2004 spolupracoval na rekonstrukci českého velvyslanectví v Paříži. Roku 2005 nastoupil na Filmovou a televizní fakultu Akademie múzických umění v Praze, působil na ní též jako proděkan pro zahraniční vztahy. V roce 2016 byl jedním z kandidátů na děkana, posléze se podílel na činnosti fakultního Centra audiovizuálních studií. Od listopadu 2017 je vědeckým tajemníkem pražského Památníku národního písemnictví (s částečným úvazkem na FAMU).

² Odkaz na obálku knihy Ladislava Šerého *Laserová romance* s reprodukcí obrazu Gustava Courbeta *L'Origine du monde* (1866, Musée d'Orsay, Paříž): <https://www.databazeknih.cz/knihy/laserova-romance-70810>, přístup 10.11.2019.

nečného polytematického hospodského potlachu, jež si navzájem přizvukují, odporují, míjejí se nebo gradují. A i bez informací o promlouvajících a bez časoprostorových koordinátů je jasné, že ona šíravá, ironická, autoironická a všestranně šlehající disputace je vedena teď, tady a vztahuje se k nejrůznějším aspektům našeho života. Údernost a působivost Šerého sdělení snad dostatečně přesvědčivě ilustrují následující citáty:

16....je ten americký systém postavený na svobodě, nebo na útlaku, ani tuhle základní otázku dnes nikdo nezodpoví³.

46....když budeš doma chlastat kořalku, budeš psát jinak, než když budeš sedět v křárně a křafat kraviny, to pak budeš jako všichni, jako ten prodejní ksindl kam se podíváš, budeš jen materiál pro jejich nalejvárnou, figurka pro jejich hry, schizofrenní idiot⁴.

47....ale dej pokoj, to sme všichni, vole, máš doma všechny ty elektrický cajky, máš, nakupuješ v superkrámu, nakupuješ, čumíš na bednu, čumíš, o co ti de, věčně si hrát na salonního opozičníka nebo co⁵.

328....akademická půda je zvláštní svět, podivný pletivo divných vztahů⁶.

329....i vzdělání se vydalo cestou úspěchu, výkonnosti, je to jedna velká soutěž, nauč nás něco rychle, dobře a levně, čuráku, ať se potom někde můžem výhodně prodat⁷.

330....navíc to věčný soupeření o docentury a profesury, soužití několika skutečnějších osobností s chudákama, kteří jsou třicet, čtyřicet let ochotní hrát ve špatný komedii zkoušek, zápočtů, diplomů, předstíraných vědomostí, věčného koloběhu pořád stejných úkonů, k stáru aby se báli dravého mládí, ba zesměšnění⁸.

Nerozsáhlý, ale jednoznačně pozitivní recenzní ohlas⁹ patrně přispěl k tomu, že Ladislav Šerý *Laserovou romanci* vydal roku 2008 znovu. Tuto knihu ovšem nelze označit za druhé vydání, protože autor v ní provedl několik změn. Lze je zaregistrovat už na obálce, zdůrazněme však, že v daném případě nejde, jak bývá u druhých vydání obvyklé, o obálku zcela odlišnou. Opět je na ní totiž využit stejný Courbetův obraz, ovšem tentokrát je vyveden

³ Šerý Ladislav. 2005. *Laserová romance*. Praha: Sdružení Analogonu: 5.

⁴ *Ibidem*: 9.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*: 43.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Alespoň jeden ilustrativní příklad: Jan Nejedlý svou recenzi pro Portál české literatury zakončil slovy: „Až se bude příště debatovat, koho poslat na Světovou výstavu jako národního reprezentanta, navrhuji místo Gotta nominovat Šerého. Tomu pánovi o nás snad opravdu jde“.

v barvách i větším přiblížení¹⁰. Také titul je a není stejný, číselné pořadové označení se stalo, po vzoru hollywoodských trháků, jeho součástí.

Laserová romance 2 se však od své předchůdkyně liší hlavně počtem replik: v první verzi jich bylo 1692, druhá jich má 1696. Některé byly vyřazeny a nahrazeny jinými, další repliky zůstaly textově totožné, ale mají v každé verzi odlišná čísla a tím i lokalizaci. Několik jich bylo rozděleno a nově očíslováno (např. „flaubertovskou“ repliku č. 89 z roku 2005 pro verzi 2008 autor rozděлил do čtyř, kterým dal čísla 96–99). Však také je *Laserová romance 2* na zadní straně obálky označena za hru se čtenářem jedničky a najdeme zde rovněž příslib, že trojka bude jiná.

Laserová romance 3 (2009) hned obálkou dokládá, že Šerý slib dodržel. Nicméně respektoval i kontinuitu s předchozími svazky. Opět využívá Courbetův obraz, tentokrát je to však *Šílený strachem aneb Zoufalec* a tato volba plně koresponduje s vystupňováním varovného vyznění autorovy kritiky současné konzumní a technicistní civilizace, formulované znovu v nerozsáhlých očíslovaných sentencích¹¹.

Tyto sentence jsou v *Laserové romanci 3* soustředěny do třinácti okruhů (Pravda, Dobro, Simulace, Virtualita, Reprezentace, Reklama, Umění, Dominance, Obraz, Média, Čas, Technika, Moc). Autor ovšem opustil hospodský diskurs a vyjadřuje se kultivovanou češtinou, vzdal se napětí mezi scientistickým obsahem a běžnou nekultivovanou mluvou, nechává působit holé sdělení – neúprosné, přesné, vzdálené publicistické povrchnosti i současným ideovým konvencím – a k perspektivám naší euroatlantické civilizace velmi skeptické. Bez iluzí pak diagnostikuje i vztah vládnoucích kruhů k umění, respektive možnosti umění podílet se na dosažení společenských změn: „Kdyby umění mohlo něco změnit, dávno by je zakázali“¹².

Všestrannou kritickou reflexí současné společnosti spojenou se snahou hledat východiska a načrtávat perspektivy dalšího vývoje obsahuje i další publikace, u které figuruje Šerého jméno. Jde o kolektivní projekt z roku 2014 *Něco se muselo stát (Nová kniha proměn)*, který pro nakladatelství

¹⁰ Odkaz na obálku knihy Ladislava Šerého *Laserová romance 2* s barevnou reprodukcí obrazu Gustava Courbeta *L'Origine du monde* (1866, Musée d'Orsay, Paříž): <https://www.databazeknih.cz/knihy/laserova-romance-2-70812>, přístup 10.11.2019.

¹¹ Odkaz na obálku knihy Ladislava Šerého *Laserová romance 3* s barevnou reprodukcí obrazu Gustava Courbeta *Fou de peur ou Ledéses péré* (1843–45, Nasjonalmuseetfor Kunst Arkitektur og Design, Oslo): <https://www.databazeknih.cz/knihy/laserova-romance-3-70813>, přístup 10.11.2019.

¹² Šerý Ladislav. *Laserová romance 3*. Praha: Fra: 85.

Novela bohémica editorsky připravil Václav Cílek a na kterém se vedle něj a Šerého autorsky podílelo více než šedesát osobností české vědy, umění, publicistiky i kultury.

Samostatně se jako autor Ladislav Šerý přihlásil opět až roku 2016 knihou *Nikdy nebylo líp*. Na první pohled se tato próza jeví oproti dřívějším Šerého opusům jako tradičnější vyprávění, zprostředkující několik milostných vztahů, velmi často mimomanželských. Ovšem důkladnější reflexe odhalí, že autor zas a znovu pracuje hlavně s oblíbenými debatními pásmy, které zas a znovu tematizují podobu, proměny a problémy současné společnosti.

V případě tohoto díla je už zcela jasné, že jde o polistopadové české prostředí. (Jedna pasáž je třeba věnována pohřbu prvního českého prezidenta. Dodejme, že její vyznění je až neobvykle kritické vůči této českou uměleckou a intelektuální většinou až bezvýhradně zbožňované ikoně.)

Z hlediska jazykového je zatím poslední Šerého vydaná próza pozoruhodná především tím, kolik prostoru a tvůrčí invence se v ní dostalo esemeskám, přičemž je odhalen zásadní vliv, který tento novodobý komunikační prostředek má na oblast privátních vztahů. Šerého polistopadová inventura je ovšem komplexní a snad ani není třeba zdůrazňovat, že titul, který je i leitmotivem díla, má mnohem blíže k hořké ironii než k nadšení a optimismu¹³. Próza velmi přesně a sugestivně evokuje, s jakými sociálními a profesními tlaky se musí jedinec v současnosti vyrovnávat, do jakých komplikací a šlamastyk se vystavuje sám nejrůznějšími intimními avantýrami a jak jsou všechny lidské aktivity, veškeré člověčí pinožení nicotné vůči majestátu smrti. Nutno dodat, že kriticky je reflektována i vlastní generace, jež se dostává do bludného kruhu, stejně jako celá současná česká společnost. Vedené hospodské řeči v sobě nesou jistou dávku smutku a deziluze, nechybí jim sebeironie, ale ani humorný nadhled.

V původní *Laserové romanci* najdeme repliku, která by mohla sloužit za Šerého autorské krédo, respektive souzní s výsledky jeho tvůrčího snažení:

271.....zkus dělat literaturu nepřijatelnou, když už píšeš, nesnesitelnou, ne texty pro nic jako Beckett, buď ještě radikálnější, piš texty pro nikoho¹⁴.

Jako jednu ze složek tohoto „nesnesitelného“ psaní si Ladislav Šerý zvolil vulgarismy, které používá velmi často, s evidentní zálibou a mnohdy ve zce-

¹³ Jeho vyznění ještě umocní vědomí aluze na ikonu undergroundové literatury, román Jana Pelce ... *a bude hůř*, přinášející naturalistický pohled na marasmus předchozí společnosti, a to z perspektivy její periferie.

¹⁴ Šerý Ladislav. 2005. *Op. cit.*: 38.

la nečekaných příležitostech i nezvyklých souvislostech. Jedna z jeho knih, konkrétně *Laserová romance 3*, která je ovšem těchto prvků prosta, pak podle názoru autora stati názorně demonstruje, že v ostatních Šerého dílech nelze v souvislosti s používáním vulgarismů hovořit o svévoli či samoučelu, absence vulgarismů ústí v umenšení razance textu, snížení jeho sugestivnosti a naléhavosti. Z čehož plyne závěr, že vulgarismy u Ladislava Šerého fungují jako laser: zefektivňují dosažení výsledku, umocňují jeho působivost, činí ho přesnějším a přesvědčivějším.

Literatura

- Nejedlý Jan. „Ladislav Šerý: Laserová romance (Praha: Sdružení Analogonu, 2005)“ [On line]. Portál české literatury, zveřejněno v prosinci 2005 na www.czlit.cz, již nedostupné.
- Šerý Ladislav. 2005. *Laserová romance*. Praha: Sdružení Analogonu.
- Šerý Ladislav. 2009. *Laserová romance 3*. Praha: Fra.